

Angående sambandet mellan religionsvetenskaplig forskning och didaktik

Clemens Cavallin

Institutt for religionsvitenskap, Det historisk-filosofiske fakultet

E-post: clemens.cavallin@krr.uib.no

Innledning

Det pedagogiske utveklingsarbeidet på en universitetsinstitusjon bedrivs på mange ulike nivåer. Eit av desse som på eit naturleggt sätt hamnar i fokus når man skal konstruere en kurs i just pedagogisk utveklingsarbeide, er sjølva den muntlige undervisningssituasjonen som t.ex. sätt att föreläsa, sätta igång seminariegrupper og leda diskussioner. Men vid sidan av denna verksamhet så försiggår studentens eget arbeide med pensumlitteraturen något som utgör vad vi skulle kunna kalla för en i många stycken parallell lärandeprocess. Föreläsningar, seminarier og kollokvier förhåller sig emellertid också oftast på ett nära sätt till pensumlitteraturen, og i examenssituationen prøvas kombinationen av dessa två lärandeprocesser. Pensumlitteraturens innehåll og form är därför en avgörande faktor för den enskilde studentens samlade kunskapsoppbyggnad, på samma sätt som de muntlige undervisningsformernas innehåll og form är det.

Det kan vidare vara frestande, når man skal diskutere den pedagogiske förbättringspotentialen för en specifik kurs – dvs. når vi lämnar det allmändidaktiske og ger oss in på det ämnesdidaktiske (*fagdidaktiske*) området¹ – att fokusera på formen og låta innehållet stå tillbaka. Jag vill därför i denna artikkel argumentere på ett generellt plan för att form og innehåll inte kan åtskiljas på ett radikalt sätt og att därför didaktiske frågor som fokuserer på undervisningens og pensumlitteraturens form är frågor som intimt hör samman med undervisningens innehåll og följaktligen med den aktuelle forskningen inom samma disiplin. Jag har valt att exemplifisere denna tankegang med min undervisning i systematisk religionsvitenskap vid Universitetet i Bergen og kommer att

---

¹ För en presentation av denna oppdelning og en definitionsdiskussion se Sødal 2003: 11f., jmf. Afdal 1997: 26f.

fokusera närmare på relationen mellan form och innehåll när det gäller just pensumlitteraturen.

Systematisk religionsvetenskap

Inom religionsvetenskapen² generellt så kan man urskilja två grundläggande delar både när det gäller forskning och när det gäller undervisning. Den ena kallas i Bergen för systematisk religionsvetenskap,³ medan den andra inte går under namnet osystematisk religionsvetenskap, som man kanske skulle kunna tro; denna del har faktiskt inget samlande namn, utan går typiskt under beteckningar som Indiens religioner eller samisk religion etc., dvs. den utgör den mer renodlat empiriska delen av religionsvetenskapen. Vi har således att göra med en grovuppdelning mellan teori och empiri, en uppdelning som t.ex. också kan ses i den äldre åtskillnaden mellan religionsfenomenologi och religionshistoria.⁴ Fast relationen mellan generell teoriutveckling och mer empirinära studier inom religionsvetenskapen är ofta problematisk. För det första så är det inte sällan alltför krävande för den enskilda forskaren/läraren att behärska ett visst material som t.ex. antikens grekiska religion och samtidigt vara inläst på och kritiskt engagera t.ex. poststrukturalistiska narrativitetsteorier. För det andra så lever ofta det empirinära studiet, på samma sätt som teorier om religion, ett eget liv utanför religionsvetenskapen. T.ex. så är den som studerar antikens grekiska religion direkt beroende av den filologiska diskursen inom studiet av de klassiska språken, medan den som analyserar myter från ett poststrukturalistisk perspektiv är beroende av diskussionerna inom de filosofiska disciplinerna. Dessa två faktorer har lett till att många universitetsforskare/lärare inom religionsvetenskapen antingen fokuserar på teori eller på empiri, även om det finns många exempel på lyckade kombinationer av teoretisk medvetenhet och grundlig materialkänedom.

Hur materialiserar sig denna uppdelning i själva den religionsvetenskapliga undervisningen? Om vi tar vår utgångspunkt i hur undervisningen är strukturerad i Bergen, så finns det tre kurser i systematisk religionsvetenskap vid namn: Relv 101, 201 och 301.

---

² Religionsvetenskap går ibland under beteckningen religionshistoria, medan vid vissa lärosäten utgör religionshistoria endast en underavdelning till den övergripande beteckningen religionsvetenskap. I den engelskspråkiga världen används omväxlande begreppen *Religious Studies* och *History of Religions* medan i den tyskspråkiga världen så används vanligen *Religionswissenschaft* som det överordnade begreppet.

³ I Sverige går liknande kurser oftast under namnet "Teori och metod".

⁴ Helmer Ringgren och Åke Ström (Ringgren 1984: 8) t.ex. gör en uppdelning mellan religionshistoria (deskriptiv framställning av enskilda religioner) och religionsfenomenologi (komparativt studium), samt religionssociologi och religionspsykologi. I den Bergensiska modellen så faller de tre sista alla under beteckningen systematisk religionsvetenskap.

Dessa är på 15 poäng vardera och ligger på tre olika nivåer: Relv 101 grundnivå (första årets studier), Relv 201 bachelornivå (tredje terminen) och Relv 301 masternivå (en separat tvåårig utbildning). Dessa tre kurser är organiserade på olika sätt. Relv 101 kan delas in i två delar; den första tar upp komparativa teman som myt, symbol och ritual, samt innehåller en introduktions- och översiktsbok i religionsvetenskap. Den andra delen presenterar disciplinerna religionssociologi och religionspsykologi. På Relv 201 behandlas temana: myt, ritual, symbol och hermeneutik, men det finns ingen fördjupning i religionssociologi eller psykologi. Relv 301 är däremot uppdelad i en teoretisk del som tar upp teman som kön, definitionsproblematik när det gäller religionsbegreppet, synkretism, natur, komparation, och en metodisk del som behandlar olika materialtyper som text, bild och musik. Den metodiska delen finns på Relv 301 eftersom när studenterna läser den kursen skall de också skriva sina masteruppsatser.

De andra kurserna som studenterna läser på 100-, 200- och 300nivå består för det mesta av en historisk översikt över en eller flera religioner. Ett undantag är den nystartade specialiseringskursen Relv 202/302 *Religion and (post)modernity* som kördes för första gången vårterminen 2005.

Fragmentering

Ett problem för undervisningen i systematisk religionsvetenskap är att det är endast på 100nivån som studenterna har en generell översiktsbok när det gäller religionsvetenskaplig teori, medan pensum på de andra nivåerna består av studier från olika teoritraditioner vilka dessutom behandlar olika teman som ritualer, myter och symboler. Alla dessa pensumböcker och artiklar är mycket förtjänstfulla på sina områden, men det som händer efter grundnivån är att en fragmentisering sätter in i det pensummaterial som studenterna skall läsa, vilket kan ha negativa konsekvenser för deras samlade lärandeprocess. Den inte ovanliga oförmågan att se helheter och få en översikt över det religionsvetenskapliga teorifältet beror således inte bara på brister hos studenterna, men speglar också något fragmentariskt i själva den religionsvetenskapliga diskursen. Alltså innehåll, form och didaktisk problematik hör samman: om innehållet är fragmentariskt så återspeglas detta i hur det presenteras vilket i sin tur skapar en didaktisk svårighet.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fästa uppmärksamheten på två olika drag hos den systematiska religionsvetenskapen som bidrar till dess fragmentariska tillstånd. För det första finns det inte ett regerande teoretiskt paradig. Tidigare utgjorde Mircea Eliades

version av religionsfenomenologi en sådan stark kandidat till enande diskurs för religionsvetenskaplig teoriutveckling. Denna har dock utsatts för så stark kritik så att den i det närmaste måste anses som allmänt övergiven.⁵ För det andra så är själva idealet av ett koherent teoretiskt system utsatt för kritik från främst poststrukturalistiskt(modernt) håll vilket har lett till att fragmentet för många istället för systemet framstår som ett vetenskapsteoretiskt ideal och följaktligen förefaller generella insikter närmast vara konstruktioner vilka förvränger det religiösa materialets komplexa och motsägelsefulla karaktär. Något som utgör ett huvudtema på en av pensumböckerna på Relv 201:

...the Enlightenment desire for clarity, truth and temporal order, which is questioned by postmodernity in which there is temporal rupture, resistance to closure, and an emphasis on ambivalence and hybridity , with things remaining obscure. (Flood 1999: 1)

Ett exempel på sådan kritik är postkolonialismen som ifrågasätter de forna kolonialmakternas vetenskapliga objektivitet i deras studium av de kolonialiserade folkens historia och kultur. Men denna kritik kan i sin mest radikala form komma att ifrågasätta själva möjligheten att skapa ett förklaringsystem för bl.a.. religioner och religiositet, vilket om det tas på allvar innebär en kollaps för ett teoretiskt systemiskt ideal. Detta kommer tydligt fram i en relativt ny (2000) översigtsbok över religionsvetenskaplig teori:

This volume does not make an argument for a single “grand theory” of religion, nor does it offer an exhaustive set of unified methods for studying religion. But the essays here do participate, more or less, in a common stance on matters of theory and method. (Braun 2000: 6f)

Boken är också organiserad i tre delar vid namn *Description*, *Explanation* och *Location*. Under dessa finns artiklar skrivna av olika forskare på teman som rationalitet, modernism och etnicitet. Upplägget är alltså som ett uppslagsverk skrivet av författare som vagt bekänner sig till vissa gemensamma värden. Mot detta sätt att närma sig religionsvetenskaplig teori står alltså tanken på en 'grand theory'. Vad jag skulle vilja framhäva ur ett didaktiskt perspektiv är att systemet har vissa drag som är positiva för studentens lärande. För det första så ges begrepp i ett system väldefinierade betydelser som är relaterade till varandra. Detta är annars en plåga inom religionsvetenskapen och det mest celebra exemplet är svårigheten att definiera själva begreppet religion, något man också undviker att göra i ovan nämnda bok, och William Arnal skriver istället:

---

⁵ Se t.ex. Renny 2001.

That the effort to define religion should serve as the opening contribution to this volume is, paradoxically, simultaneously ironic and appropriate. It is ironic because such an endeavour must result in negative conclusions—that there is no such thing as "religion," that cross-cultural or non-specific characterizations of so-called religious phenomena are distorting, that the phenomenology of religion is in fact a phenomenology of the Modern state, and so on—and so this *Guide* now opens with a declaration of its own impossibility. (Arnal 2000: 32)

Samma dekonstruktion som kan drabba begreppet religion om man angriper det ensamt, drabbar alla centrala begrepp som ritual, offer och bön. I ett system har däremot ett visst begrepp en position och det är den positionen som ger den dess betydelse. Vi får också olika nivåer av mer eller mindre grundläggande begrepp och undviker därmed också vanliga svårigheter som cirkeldefinitioner. Det systemiska perspektivet ger således en solid taxonomisk grund för studenten att stå på. För det andra så kan ett teoretiskt system i sina förklaringar relatera olika sidor hos en religion med varandra så att studenten kan skapa en helhetsförståelse. T.ex. så kan den psykiska dimensionen förbindas med sociala och den rituella med den mytiska etc.

Om vi ser på pensumlitteraturen på Relv 201 så bestod den vårterminen 2005 av fem böcker och sex artiklar. En av böckerna behandlar sju teoretiker och presenterar dessa i var sitt kapitel, en form som också boken som tar upp mytteorier huvudsakligen följer även om den försöker att gruppera dessa utifrån teman som t.ex. religion och samhälle, samma mönster är gällande i boken som tar upp ritualer. Detta innebär att studenterna går från det ena till det andra relativt korta referatet av omfattande och komplicerade teorier enligt formeln A+B+C... man skulle kunna säga att dessa översiktsverk presenterar ett antal teorier inom ett visst område som t.ex. ritualer men förespråkar inte en speciell teori; vi får ett slags ickekronologisk vetenskapshistoria. Den fjärde boken däremot argumenterar, på samma sätt som de sex artiklarna, för en specifik teoretisk modell, men artiklarna är för det första inte en enda skriven av en religionsvetare (en filosof och tre antropologer) samt är mycket mer specialiserade och utgör därför inte teorier om religion utan istället teorier om myter eller ritualer både religiösa och ickereligiösa. Den fjärde boken av Arnold van Gennep som tar upp övergångsritualer är dessutom skriven redan år 1909. Att som student när man möter ett sådant fragmenterat material vinna en översiktlig teoretisk förståelse för det religiösa materialet, att upparbeta ett slags analytiska glasögon, blir problematiskt.

Jag tror att det i detta sammanhang kan vara upplysande att citera en av många definitioner av vad som kunna kallas för en vetenskap:

...a 'science', by which he means a systematic, reasoned presentation of an organized body of knowledge consisting of general truths about some reasonably unified subject-matter.⁶

Om vi skulle applicera denna definition på den systematiska religionsvetenskapen skulle slutsatsen bli att den befinner sig närmast i en förvetenskaplig (förparadigmatisk) situation, i ett flytande tillstånd av konkurrerande teoretiska paradigmer som inte lyckas utkonkurrera varandra. Och som jag nämnde tidigare så framstår inte heller systemet i sig som ett ideal i postmoderna kretsar. Det är dock intressant att det finns två starka kandidater som under 1990-talet har vuxit sig starka på den religionsvetenskapliga teoretiska marknaden och vilka framhåller detta systemiska ideal. Den första kandidaten är *rational choice* teorier som har importerats från samhällsvetenskaperna och den andra utgörs av kognitionsvetenskapliga teorier, som närmast har sin hemvist inom naturvetenskapen, men som har vuxit till att omfatta även sociala och kulturella dimensioner, och som därigenom kommit att appliceras på även religiöst material.⁷ Fast det är kanske symptomatiskt att inga texter från dessa forskningstraditioner föreligger för närvarande på Relv 101, 201 och 301.⁸

Ett annat problem med själva innehållet, men som också är en formaspekt, är att en stor del av textmassan som studenterna läser, är metateoretisk. Detta är inte något större problem när metateori innebär kritik av teorier, dvs. man betraktar dem utifrån ett kritiskt utanförperspektiv. Man skulle kunna säga att detta utgör nödvändiga kunskaper och en oundgänglig kompetens för en religionsvetare. Men när metateori innebär att man reflekterar över de generella villkoren för religionsvetenskaplig teori, så lämnar man ofta den systematiska religionsvetenskapen i dess egentliga betydelse och tar steget in i mer renodlat filosofiska diskurser; vanligt förekommande exempel är kunskapsteori eller meningsteori. Det problematiska här är alltså inte i första hand att man reflekterar över de yttersta grundvalarna för en viss religionsvetenskaplig teori, utan att man träder in i en till synes olöslig debatt mellan olika filosofiska skolor och därmed lämnar den egentliga religionsvetenskapen bakom sig. I en av kursböckerna framhålls t.o.m. den metateoretiska nivån som den enda egentliga mötesplatsen för de olika inriktningarna i det religionsvetenskapliga teoristudiet:

Lastly, metatheory is important because of the increasingly fragmented nature of the academic study of religion. As I will argue, if there is an extension of the

---

⁶ Kreetzmann 2001: 36.

⁷ För *rational choice* paradigmet se Young 1997 och det kognitionsvetenskapliga Anttonen 2002.

⁸ Men dock på specialiseringskursen Relv 202, 302 *Religion and Modernity*.

liberal humanism of the academy to embrace the scholarship of feminism, postmodernity, gay criticism, or even religious scholarship, then metatheory becomes indispensable for the coherence of any discipline...Metatheory provides the only possibility of shared discourse. (Flood 1999: 8)

Men även teorikritik är inte teorifri, även kritik måste ske från en viss utgångspunkt och på det sättet blir kritiken lika fragmenterad som teoriutvecklingen och öppnar dessutom för en oändlig regress av metanivåer, dvs. meta-metateori som kritiserar kritiken, och sedan en meta-meta-metateori som i sin tur kritiserar meta-metateorin etc. i all oändlighet.

Relv 201

För att nu bli lite mer konkret så vill jag återvända till kursen Relv 201 och först diskutera några andra villkor som är av betydelse för studenternas lärandeprocess när det gäller pensumlitteraturen. Som har framgått ovan så utgör pensumlitteraturen ett slags smörgåsbord av teoretiska modeller och följaktligen så kräver detta en hel del arbete om man skall bli någorlunda förtrogen med alla dessa eller åtminstone en större del av dem. Vad som vi måste ta med i beräkningen är dels hur studenterna går tillväga när de läser, hur mycket de läser och när under terminen de läser. Vidare måste vi ta hänsyn till den examensform som just denna kurs har. För att få ett grepp om den första frågan så konstruerade jag ett frågeark som delades ut sista föreläsningen vilket sammanföll med deadline för deras hemuppsats. De fick helt enkelt fylla i för varje bok och artikel om de hade läst hela texten, mer än 50% men inte hela, mindre än 50%, eller om de inte hade läst den alls. Examensformen för denna kurs var mappevaluering, dvs. de skulle skriva en uppsats som de fick handledning på. Risken var med andra ord överhängande att de hade läst selektivt eftersom ämnesvalet för uppsatsen var fritt och det inte fanns någon annan examensform på kursen.

Resultatet för min undersökelse var att när det gällde böcker så var den genomsnittliga procenten för en bok att ca. 40 % hade läst hela boken, 18 % mer än 50 % och ca 34 procent mindre än 50 %. Min bedömning är att det gör att mindre än 50 % vid kursens slut hade en utgångspunkt för att vinna en översikt över innehållet i en specifik pensumbok;⁹ jag tror dessutom att denna siffra kan vara ändå lägre eftersom

---

⁹ När det gällde artiklar låg denna siffra något högre; 55, 5 procent hade i genomsnitt läst hela artikeln.

inlämningsfristen för deras uppsats var mitt i den sista föreläsningen, så de som kom på den sista föreläsningen var de som var klara i tid; de övriga arbetade till sista sekunden.

Om vi kombinerar dessa siffror med pensumlitteraturens fragmenterade form, så innebär detta att vad studenten i slutändan sitter igen med av kunskap, är högst tillfälligt och individuellt betingat. En student kanske har läst in sig på myt teorier men låtit ritualteorierna vila i bokhyllan, medan en annan har gjort tvärtom. Vad de dock har gemensamt är att de inte har förvärvat ett teoretisk system i vilket de kan placera sina insikter i ritual- eller myt teori och som då relaterar t.ex. ritualisering till narrativitet. Detta är också ett didaktiskt problem när det gäller den muntliga undervisningen som bedrivs i form av föreläsningar. Föreläsningarna är tänkta att ackompanjera pensumlitteraturen, att ge genvägar till den och ta upp speciellt kniviga problem. Svårigheten är att föreläsaren inte kan förutsätta att studenterna verkligen läser texten; som vi såg ovan så är det endast hälften som gör detta, och den fragmentariska naturen hos pensumet transponeras dessutom i det närmaste automatiskt till föreläsningarna.

Vad behövs?

Ovan har jag presenterat den tes som jag driver i denna artikel nämligen att innehållet i undervisningen till stora delar styr de didaktiska processerna. Detta exemplifierades med det som jag ser som ett problem i undervisningen inom systematisk religionsvetenskap, nämligen avsaknaden av just ett systemiskt perspektiv i själva det teoretiska stoffet, vilket tar sig uttryck i pensumlitteraturens utformning och som i sin tur sätter sin prägel på den muntliga undervisningen. Vilkar vägar finns det då för att komma till rätta med detta problem i allmänhet och i synnerhet när det gäller kursen Relv 201? För det första så kan det vara nödvändigt att komplettera examensformen med en skriftlig examen som prövar bredden i studenternas kunskaper. Detta skulle troligen skapa annorlunda läsandestrategier hos studenterna och därmed öka deras iver att tillägna sig det teoretiska materialet. Men det löser inte det som jag ser som det grundläggande problemet, dvs. avsaknaden av ett systemiskt perspektiv. För att kunna råda bot på detta, ser jag några olika vägar. Den första är att man helt enkelt väljer ett specifikt teoretiskt perspektiv och låter pensumlitteraturen hålla sig innanför detta. Problemet med ett sådant förfaringssätt är att man gör den religionsvetenskapliga teoridiskursen orättvisa genom att godtyckligt välja en teori som utgångspunkt istället för att spegla den pluralitet som råder för närvarande. Ett annat sätt vore att låta pensumlitteraturen ha kvar sin nuvarande form men utforma föreläsningarna

så att de presenterar en vald utgångspunkt och på det sättet låta studenterna både möta pluralitet (pensum) och ett genomfört systemiskt perspektiv (föreläsningar). Ett problem med denna lösning kan vara att studenterna efterfrågar just kommentarer och utläggningar av pensumlitteraturen som de upplever som komplicerad. Vidare så kan det hända, om föreläsaren företräder ett visst valt perspektiv, att studenterna påverkas för mycket i en viss riktning och om det drivs för långt t.o.m. så kanske den professionella objektiviteten kan hamna i fara. Ett annat sätt vore att strukturera pensumlitteraturen efter olika paradig, låt oss säga kognitionsvetenskap och religionsfenomenologi, och att studenterna får välja en av dessa och sedan så att säga företräda detta paradigm i sin uppsats samt i seminarier och debatter med de andra studenterna. Dvs. man inför ett inslag av rollspel i undervisningen. På det sättet får studenten en möjlighet att erfara hur det är att bygga upp en systemisk förståelse för vad religion är, hur religion fungerar etc. samtidigt som de får möta andra teorier/paradigm i en utmanande diskussion. Detta vore, som jag ser det, ett spännande sätt att låta studenterna känna på vilken typ av förståelse en övergripande religionsteori kan skapa – i en situation där det inte finns något självklart etablerat paradigm inom disciplinen. Pensumlitteraturens innehåll och form måste dock förändras för att göra detta möjligt. För närvarande är tumregeln 1000 sidor för 15 studiepoäng, så då måste varje inriktning som studenterna kan välja vara försedd med en litteraturlista som är på ca. 1000 sidor.

En annan sida när det gäller pensumlitteraturens utformning på 200nivå är avsaknaden av en övergripande introduktion i religionsvetenskapen. På Relv 101 finns detta i form av en bok på 180 sidor vid namn *Ett nytt blick på religion* (Gilhus 2001). På 200nivå är studenterna fortfarande inte speciellt avancerade i den systematiska religionsvetenskapen, de har bara så att säga nosat på den på Relv 101, så vad som skulle behövas är en något mer avancerad introduktion som är mer omfattande och som går djupare i det religionsvetenskapliga teoriutbudet. Frågan är bara om detta låter sig göras utan att den teoretiska fragmenteringen gör även en sådan text oöverskådlig. Kanske skulle det vara nödvändigt att i en sådan introduktion välja *ett* perspektiv, för att undgå att det blir en uppräkningslista av olika teorier, och sedan istället kritiskt engagera andra perspektiv i en begränsad omfattning i texten. En idé som jag började pröva ut under vårterminen 2005 i anslutning till Relv 201, var att utveckla en hemsida som skulle kunna fungera som en sådan mer avancerad introduktion. Jag funderade också på om en sådan vidareföring i religionsvetenskaplig teori kanske t.o.m. skulle fungera bäst i form av en hemsida vilken ständigt skulle kunna vidareutvecklas allt efter behov och förändringar i den

religionsvetenskapliga teoretiska diskursen och inte minst efter *feed back* från studenterna: den skulle vara ett slags resurssida för systematisk religionsvetenskap.¹⁰ Jag gick därför ut med förfrågningar bland studenterna vad de skulle vilja se på en sådan sida, och två förslag som jag fick var dels att man skulle kunna redogöra för forskningsfronten inom olika områden, något som oftast långsamt når fram till pensumnivån då dessa genombrott för det mesta publiceras som artiklar och först senare syntetiseras i bokform. Ett annat förslag var ett lexikon över svåra och främmande teoretiska begrepp. Många av de böcker och artiklar som de skall läsa, förutsätter en förtrogenhet med en mer omfattande vetenskaplig diskurs som för det mesta inte är känd för studenterna.

De två konkreta förslag till didaktisk förbättring av kursen Relv 201, som jag har kommit fram till, är alltså för det första att man förändrar pensum så att varje student får välja ett visst paradigm och därmed företräder det i sin uppsats och i diskussioner och seminarier, för det andra att man utarbetar en hemsida som kan fungera som en teoretisk resurssida. Dessa två konkreta förslag följer dels från den grundläggande tesen att form och innehåll inte på ett absolut sätt kan åtskiljas i ett resonemang om didaktiska problem, dels så baseras de på en betoning av ett systemiskt teoretiskt perspektiv och dess möjligheter att generera en övergripande förståelse för materialet, samt kraftfulla förklaringar och en stabil taxonomisk bas för teoretiska diskussioner.

---

¹⁰ En annan fördel är att en hemsida kan innehålla mycket mer text än en bok utan att bli för tjock och överskådlig; man kan därmed på ett lätt sätt inkorporera uppslagsdelar och fördjupningar.

Litteraturlista

- Afdal, Geir, 1997, "Hvar er didaktikk?" i *Tro, livstolkning og tradisjon: Innføring i kontekstuell religionsdidaktikk*, Tano Aschehoug, Oslo: 22–39.
- Anttonen, Veikko & Ilkka Pyysiäinen (red.), 2002, *Current approaches in the cognitive science of religion*, Continuum, London.
- Arnal, William E., 2000, "Definition" i *Guide to the Study of Religion*, (red.) Willi Braun & Russell T. McCutcheon, Cassell, London: 21–34.
- Braun, Willi, 2000, "Religion" i *Guide to the Study of Religion*, (red.) Willi Braun & Russell T. McCutcheon, Cassell, London: 3–18.
- Flood, Gavin, 1999, *Beyond Phenomenology: Rethinking the Study of Religion*, Cassell, London.
- Gilhus, Ingvild Sælid & Lisbeth Mikaelsson, 2001, *Nytt Blikk på religion: Studiet av religion idag*, Pax, Oslo.
- Kreutzmann, Norman, 2001, *The Metaphysics of Theism: Aquinas Natural Theology in Summa Contra Gentiles I*, Clarendon Press, Oxford.
- Renny, Bryan S. (red.), 2001, *Changing religious worlds : the meaning and end of Mircea Eliade*, State University of New York Press, Albany, N.Y.
- Ringgren, Helmer & Åke V Ström, 1984, *Religionerna i historia och nutid*, Berlings, Arlöv.
- Sødal, Helje Kringlebotn, 2003, "Religions- og livssynsdidaktikk" i *Religions- og livssynsdidaktikk: En innføring*, (red.) Helje Kringlebotn Sødal, Høyskoleforlaget, Kristiansand: 11–27.
- Young, Lawrence A., (red.) 1997, *Rational choice theory and religion : summary and assessment*, Routledge, New York.